

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Тексти та завдання
з наукового стилю мови
з навчальної дисципліни
"УКРАЇНСЬКА МОВА
(за професійним спрямуванням)"
для іноземних студентів
усіх напрямів підготовки
всіх форм навчання**

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

Затверджено на засіданні кафедри українознавства та мовної підготовки іноземних громадян.

Протокол № 8 від 10.03.2015 р.

Укладачі: Черемська О. С.
Шелепкова І. М.

Т 30 Тексти та завдання з наукового стилю мови з навчальної дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)" для іноземних студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання / уклад. О. С. Черемська, І. М. Шелепкова. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 56 с. (Укр. мов.)

Подано теоретичні відомості з наукового стилю мови. Розроблено систему завдань, спрямованих на вдосконалення мовної, комунікативної та професійної компетенцій, що сприятиме оволодінню навичками аналізу наукового тексту та їх практичному застосуванню.

Рекомендовано для іноземних студентів вищих навчальних закладів.

Вступ

Основою успіху спеціаліста на сучасному ринку праці є: рівень його фахового мовлення; майстерне володіння термінологічною лексикою, що свідчить про глибоке розуміння професійних понять і явищ; культура спілкування загалом. Вивчення дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)" має свою специфіку, оскільки основним завданням тут стає поєднання декількох аспектів: засвоєння фахової термінологічної лексики крізь призму її становлення, функціонування граматичних особливостей, застосовування в науковому стилі, формування навичок укладання документів різного призначення і досягнення високого рівня мовної підготовки економіста.

Наукове спілкування будь-якої галузі знань передусім передбачає використання спеціальної лексики, що піддається особливому вноормуванню, в основі якого лежить не лише літературна, а й виробнича правильність, продиктована не тільки нормами слововживання чи словотворення, а й умовами відповідної підсистеми. Таким чином, особливості комунікації в науковій сфері потребують уважного ставлення і ґрунтовного опрацювання під час вивчення навчальної дисципліни. На цьому й зосереджене рекомендоване видання.

Поданий у роботі навчальний матеріал призначений для іноземних студентів і представлений відповідно до програми курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)" усіх напрямів підготовки.

Метою цього видання є вивчення наукової мови на матеріалі загальнонаукових та економічних текстів, розгляд їх стилістичних і мовних особливостей, формування у студентів навичок аналізу наукового тексту.

Видання містить мінімальні теоретичні відомості й систему завдань, спрямованих на вдосконалення мовної, комунікативної та професійної компетенцій, що допоможуть студентам оволодіти практичними навичками аналізу наукового тексту і застосовувати їх у навчальній діяльності.

Запропонований матеріал укладено за двома розділами.

У першому розділі подано характерні ознаки наукового стилю, а також схарактеризовано лексику, морфологічні та синтаксичні особливості наукової мови. У другому розділі презентовано структурну, смислову та мовну організацію функціонально-смислових типів тексту (тексту-опису, тексту-роздуму, тексту-розповіді).

Як ілюстративний матеріал використано приклади, мікротексти і тексти навчальної літератури з економіки, взяті зі словників, наукової та науково-популярної літератури.

З метою осмисленого вивчення наукової термінології подано також найуживаніші загальнонаукові слова-терміни наукового стилю сучасної української літературної мови та їх тлумачення.

Тема 1

Загальна характеристика наукового стилю

Науковий стиль – це функціональний різновид літературної мови, що обслуговує сферу науки і реалізується в різних жанрах: монографіях, наукових статтях, дисертаціях, рефератах, тезах, наукових доповідях, лекціях, навчальній і науково-технічній літературі.

Стиль наукових робіт визначається змістом і цілями наукового повідомлення: точно і повно пояснити факти, показати причинно-наслідкові зв'язки між явищами, виявити закономірності тощо.

Так, залежно від цільової установки використання наукового стилю виділяють чотири підстили:

- 1) навчально-науковий;
- 2) науково-популярний;
- 3) науково-технічний;
- 4) власне науковий.

Навчально-науковий підстиль використовується в науковій літературі, адресованій майбутньому фахівцеві.

Науково-популярний підстиль призначений для широкого кола читачів.

Науково-технічний підстиль реалізується в патентних і технологічних описах, технічних інструкціях.

Власне науковий підстиль орієнтований на фахівців певної галузі.

Завдання 1. Проаналізуйте і визначте характерні ознаки кожного підстилю наукового стилю. Запишіть їх у відповідний розділ таблиці.

Матеріал для довідок: терміни з поясненням; терміни без пояснення; загальнодоступні терміни; стандартизована лексика; переконливість аргументації; юридичний захист інформації; емоційна лексика; вживання образних засобів мови; доступність; достаток прикладів, схем, таблиць, пояснень; лаконічність форми; переважання складних пропозицій.

Навчально-науковий	Науково-популярний	Науково-технічний	Власне науковий

Функції наукового стилю:

- 1) когнітивна функція – отримання нового знання;
- 2) комунікативна функція – обмін інтелектуальною інформацією;
- 3) функція повідомлення – повідомлення інтелектуальної інформації.

Зверніть увагу! Завданням наукової мови є адекватна передача наукової інформації. Строго логічна понятійна форма наукового мислення – є джерелом специфічних стильових рис цього мовного різновиду.

Завдання 2. Прочитайте текст, проаналізуйте інформацію і розподіліть її за графами таблиці.

Науковий стиль і його термінологія почали складатися ще в давній книжній українській мові частково за зразками і під впливом грецької і латинської мов, які викладали тоді в усіх вищих школах України.

З них перекладено наукові книги, тому що латина була мовою наук усієї Європи. Частково науковий стиль формувався з власне українських мовних засобів шляхом спеціалізації вжитку їх і термінологізації значень. Свідченням цього є наукові книги-монографії, трактати, лексикони, прогностики, послання, бесіди, що готувалися і видавалися українськими вченими в Острозькій академії, Львівському братстві ("Адельфотес"), Києво-Могилянській академії, Києво-Печерській лаврі та в інших навчальних закладах, братствах, монастирях України.

Стиль	Підстиль	Функція	Стильові особливості

Завдання 3. Прочитайте словникові статті, що пояснюють значення словосполучень. Визначте стиль і підстиль мови.

Економічна політика – комплекс економічних цілей і заходів, які забезпечують вирішення довгострокових (стратегічних) та короткострокових (тактичних) завдань розвитку економічної системи.

Економічна система – сукупність усіх видів економічної діяльності людей у процесі їх взаємодії.

Економічна співдружність – група країн, які об'єдналися для проведення узгодженої, спільної економічної політики, досягнення спільних цілей, координації спільної діяльності.

Економічна статистика – галузь статистичної науки.

Економічна стратегія – довгостроковий курс економічної політики, спрямований на вирішення великомасштабних економічних і соціальних завдань.

Економічне передбачення – здатність індивідів або певних інститутів приймати раціональні цілеспрямовані рішення, що ґрунтуються на врахуванні вигід і витрат, які можуть стати наслідком їх дій.

Економічне стимулювання – система організаційно-економічних заходів, спрямованих на розвиток господарської діяльності та підвищення її ефективності.

Економічний матеріалізм (економічний детермінізм) – концепція, прихильники якої розглядають економіку як складник історичного процесу і намагаються вивести безпосередньо з неї всі культурно-ідеологічні явища.

Економічний союз – співдружність країн, які встановлюють спільні зовнішні митні тарифи, здійснюють спільну торгову політику, встановлюють торгові обмеження.

Економічний цикл – періодично повторювані протягом декількох років піднесення та спади в економіці.

1.1. Лексика наукового стилю

Лексика наукового стилю своєрідна і відрізняється від лексики інших стилів.

Для наукового стилю характерне широке використання абстрактної лексики: *користь, бартер, девальвація, інфляція, спостереження, операція, категорія* тощо.

Використовуються не тільки слова з абстрактною семантикою, але й слова, що позначають поза науковим стилем конкретні предмети.

Так, у реченні "*Проводячи акредитивні операції, банк стягує з клієнтів комісію*" слово "*банк*" позначає не одиничний, конкретний банк, а клас однорідних закладів, тобто виражає не власне, а загальне значення (усі банки).

У науковому викладі майже не вживаються слова, що виражають одиничні поняття, конкретні образи. Узагальнений характер мови підкреслюється також вживанням спеціальних слів типу *зазвичай, постійно, систематично, регулярно, всякий, кожен* тощо.

Увесь масив лексики наукового стилю ділиться на три групи:

- 1) загальноновживані слова;
- 2) загальнонаукові слова;
- 3) терміни.

Загальноновживані слова – це слова літературної мови, які складають основу викладу.

У реченні *"Якщо папір матиме обіг на ринку не більше року, то він розглядається як інструмент грошового ринку"* кожне слово, взяте ізольовано, є загальноновживаним, проте деякі слова можуть набувати в реченні термінологічного значення.

У цьому випадку слово *"папір"* як складник термінологічного поєднання *"цінні папери"*.

Слово *"ринок"* у буденній свідомості розуміють як синонім слова *"базар"*, але в цьому випадку воно розглядається як *"сфера грошового (товарного) обігу"*.

Загальнонаукові слова функціонують у різних галузях науки, наприклад: в математиці, логіці, хімії, економіці тощо.

Вони закріплені за певними поняттями, але не є термінами. Наприклад, *механізм, система, процес, структура, завдання, причина, наслідок* тощо.

У галузі науки потрібне максимально точне визначення понять і явищ дійсності, що відображає точність і об'єктивність наукових міркувань. Специфічною межею словникового складу наукового стилю є використання термінології.

Терміни – це слова або словосполучення, що позначають поняття спеціальної галузі знань або діяльності.

Термін завжди вживається в одному, конкретному значенні, тобто він однозначний.

Наприклад, *"Кредит – рух позикового капіталу, здійснюваний на засадах терміновості, поворотності і платності"*. Якщо допустити, що в межах однієї термінологічної системи у терміна виділяють два або три значення, то це призведе до виникнення неточностей і сплутування цих значень.

Завдання 4. Прочитайте речення і выпишіть терміни. Знайдіть значення невідомих вам термінів за словником.

1. Економічна модель є спрощеною формою для вивчення економіки в цілому.

2. У цьому випадку не враховано багато чинників.

3. Усі макроекономічні параметри можна розглядати за певний період.

4. Аналіз макроекономічних показників поділяють на два типи: позитивний і нормативний аналіз.

5. Загостренню кризи сприяли також відтік внесків населення і посилення недовіри до банків.

6. Брокери – це посередники, які надають сервісні послуги під час великих операцій із купівлі та продажу валюти між банками.

7. Авальний кредит – кредит для сплати за зобов'язанням клієнта банку, якщо сам клієнт із якоїсь причини не може цього зробити.

8. Кредит-нота – розрахунковий документ, який містить повідомлення про запис у кредит певної суми коштів.

9. Аванс – гроші, що перераховують згідно з договором наперед у рахунок наступних платежів за виконані роботи чи надані послуги; завдаток.

Завдання 5. Поясніть значення термінів і термінологічних словосполук, уведіть їх у речення.

Недійсний поліс, фірма, експертна оцінка, економіка державного господарства, неринкова економіка, приватизація, помічник брокера, добродійна допомога, здавати в оренду, бухгалтерська оцінка, організація маркетингу, дестабілізація стану в економіці, підприємець, валютно-фінансовий ринок.

Завдання 6. Доберіть до термінів відповідні визначення, уведіть їх у речення.

Терміни:

1. Банкноти;
2. Валюта;
3. Податок;
4. Облігація;
5. Хабар;
6. А-мета;
7. Банко.

Відповідні визначення до термінів:

1. Грошова одиниця, прийнята за основу грошової системи певної країни (гривня, крона тощо). Тип грошової системи, що діє в країні.

2. Грошові знаки різного номіналу, які випускає до обігу центральний емісійний банк. Банківські білети, виписані банком, під наявні в його розпорядженні комерційні векселі.

3. Ціна або курс, за яким банк купує чи продає цінні папери.

4. Цінний папір, що дає його власникові прибуток у вигляді відсотків або виграшу. Боргове зобов'язання, видане державою або підприємством на певних умовах під час випуску внутрішньої позики.

5. Встановлений державою обов'язків збір із фізичних чи юридичних осіб (населення, підприємств, організацій тощо) у державні та місцеві бюджети.

6. 1) Гроші або речі, які дають службовій особі як підкуп, плата за які-небудь злочинні, незаконні дії в інтересах того, хто їх дає; 2) побори, що збирали з підлеглих або залежних людей представники влади.

7. Угода на умовах рівної, паритетної оплати. Венчурна підприємницька угода, учасники якої мають однаковий ризик.

Завдання 7. Прочитайте тексти. Розподіліть слова за трьома колонками:

Загальноживані слова	Загальнонаукові слова	Терміни
----------------------	-----------------------	---------

1. Монополістична конкуренція – це така ринкова модель, за якої відносно велика кількість невеликих виробників пропонує схожу, але не ідентичну продукцію. Її ознаки: кожна фірма володіє відносно невеликою часткою всього ринку, тому має дуже обмежений контроль над ринковою ціною.

2. Чиста конкуренція характеризується значною кількістю фірм, що виробляють стандартизовану або однорідну продукцію, контроль над ціною відсутній, умови вступу до галузі не складні, нецінова конкуренція відсутня унаслідок стандартизації продукції. Прикладом є ринки сільськогосподарських товарів, фондова біржа, ринок іноземних валют.

3. Чиста монополія існує, коли одна фірма є єдиним виробником продукту, у якого немає альтернатив. Покупець повинен купувати товар у монополіста або обходитися без нього. Чистий монополіст диктує і контролює ціну. Причина очевидна: він випускає і контролює загальний обсяг виробництва.

Завдання 8. Запишіть значення термінів. З'ясуйте за словником економічних термінів правильність ваших визначень.

Гроші, кредит, відсоток, рента, акція, товар, поліс, виробництво, ринок, індустрія.

Завдання 9. Визначте, які терміни відповідають окресленим поясненням. Запишіть їх (за потреби користуйтеся словником).

1. План передбачуваних витрат і надходжень матеріальних і грошових ресурсів, потрібних для нормальної діяльності підприємства, установи, організації; або основний документ, що визначає обсяг, цільове призначення та поквартальний розподіл бюджетних коштів; або повне зведення витрат підприємства на виробництво та реалізацію продукції; або текстовий документ, який містить відомості про вартість створення об'єкта.

2. Фінансові кошти, офіційно затверджені для витрат, але не витрачені у встановлені строки.

3. Кошти підприємства, які використовуються для фінансування господарської діяльності.

4. Проміжок часу, протягом якого виробник гарантує та забезпечує виконання затверджених вимог до виробу за умови дотримання споживачем правил експлуатації, у тому числі правил зберігання та транспортування.

5. Дохід з капіталу, землі або майна, який власники одержують регулярно, не займаючись підприємницькою діяльністю.

6. Страхове свідоцтво – документ про страхування (життя, майна тощо).

7. Сота частина певного числа, що береться за ціле, за одиницю (позначається знаком %); або прибуток, що отримують кожні 100 грошових одиниць, вкладених у банк; або винагорода, що вираховується залежно від обігу, прибутку.

(Перевірте правильність відповіді: 1 – кошторис; 2 – готівкові кошти; 3 – обігові кошти; 4 – гарантійний термін; 5 – рента; 6 – поліс; 7 – відсоток.)

Зверніть увагу! Науковий стиль дуже послідовний у виборі та вживанні слова, оскільки в цьому стилі неприпустиме використання нелітературної лексики (жаргонізми, діалектизми, просторічні слова), а також слів з емоційним забарвленням.

Завдання 10. Прочитайте речення і знайдіть слова, що порушують стильові ознаки тексту.

Наука допомагає створювати новеньку техніку, яку використовують у виробництві. Так, наприклад, завдяки розвитку науки були створені компи. Зараз, як ви знаєте, компи активно використовують у виробництві. Компі можуть не тільки брати участь у процесі виробництва, але й здійснювати увесь процес виробництва, і навіть управляти ним.

1.2. Морфологія наукового стилю

Прагнення до узагальнення й абстракції на морфологічному рівні виявляється у доборі та вживанні певних морфологічних форм і категорій.

Науковий стиль характеризується переважанням іменників над дієсловом.

Наприклад, *"Девальвація – зменшення вартості національної валюти стосовно світового грошового стандарту. Вартість національної валюти до 70-х років визначалася золотим вмістом грошової одиниці країни, згодом – офіційним курсом до вільно конвертованої валюти"*. У цьому тексті всього одне дієслово.

Завдання 11. Зробіть підрахунок співвідношення іменників і дієслів у межах одного мікротексту. Чи зрозуміле вам значення слова "кредит"? Користуючись мікротекстом складіть власне речення, ввівши слово "кредит".

1. Кредит – права сторона бухгалтерського рахунку, де записують усі витрачені цінності, а також борги й видатки, зазначені в цьому рахунку; дебет.

2. Кредит – три академічні години навчальних занять і самостійної роботи у навчальному тижні впродовж навчального семестру.

3. У деяких країнах кредит – це оцінювання або залік, що свідчить про успішне завершення учнем або студентом курсу з того чи іншого навчального предмета. Він служить кількісним (не обов'язково якісним) показником засвоєння певних дисциплін відповідно до загальних вимог диплома чи вченого ступеня. Бал(и) за прослуханий курс або складений іспит. Позитивна оцінка (на іспиті).

4. Кредит – надання в борг матеріальних цінностей, грошей; позика.

5. Довгостроковий кредит. У кредит. Надавати кредит.

6. Авальний кредит – кредит для сплати за зобов'язанням клієнта банку, якщо сам клієнт із якоїсь причини не може цього зробити.

7. Акцептний кредит – кредит комерційного банку, пов'язаний із вексельним обігом.

8. Амортизаційний кредит – кредит, який виплачують рівномірними внесками за певним графіком.

9. Банківський кредит – надання банками грошових позик під торгіві й зовнішньоторгові операції із земельними ділянками, на розширення виробничої діяльності тощо.

10. Безвідкличний кредит – кредит, умови якого не можуть бути змінені без згоди всіх зацікавлених сторін.

11. Безвідсотковий кредит – кредити, що їх надають без стягнення відсотків.

12. Бюджетний кредит – довготерміновий цільовий кредит із державного бюджету.

13. Валютний кредит – міжнародний кредит у грошовій формі; в Україні – кредит в іноземній валюті, який надає банк із повноваженнями щодо валютних операцій.

14. Вексельний кредит – кредит, що надається під забезпечення векселем.

15. Гарантований кредит – кредит, який надають під гарантію банку, підприємства або держави.

16. Державний кредит – вид кредиту, за якого держава виступає позичальником, а населення – кредитором коштів (власники облігацій державних позик і вкладники відповідних банків).

17. Дилерський кредит – одноденний кредит, що надають під заставу дилерові.

18. Довгостроковий (довготерміновий) кредит – кредит, що надають на тривалий термін за певну винагороду.

19. Експортний кредит – кредит, що надають експортери іноземним фірмам та державам для закупівлі ними товарів у країні-кредиторі.

20. Забезпечений кредит – кредит, що надають під заставу певних цінностей.

21. Інвестиційний податковий кредит – відстрочення сплати податку на прибуток.

22. Іпотечний кредит – довготермінова позика під заставу нерухомості.

23. Комерційний кредит – надання відстрочення платежу продавцем товару (засобів виробництва) покупцеві.

24. Контокорентний кредит – вид банківського кредиту в національній або іноземній валюті, що надається клієнтові, який має в банку поточний рахунок.

25. Короткостроковий (короткотерміновий) кредит – кредит, що надають строком до одного року за певну винагороду (у формі відсотка).

26. Кредит з відкритим рахунком – комерційний кредит, заборгованість за яким зараховують на відкритий рахунок.

27. Лізинговий кредит – стосунки між юридичними особами, які виникають внаслідок оренди майна і супроводжуються укладанням лізингової угоди.

28. Ломбардний кредит – короткотерміновий кредит під заставу високоліквідних активів (рухомого майна), що можна швидко реалізувати.

29. Митний кредит – відтермінування сплати мита за умови надання гарантії та сплати процентів на суму мита за період відтермінування.

30. Міжбанківський кредит – кредит, наданий банкові іншим банком.

Завдання 12. Визначте, від яких дієслів утворені такі іменники.

Привласнення, освіта, виникнення, перерозподіл, розвиток, розпорядження, визначення, споживання, з'єднання.

Завдання 13. Утворіть від дієслів іменники, складіть з ними словосполучення.

Проводити, задовольняти, виникати, з'являтися, обмінюватися, вирішувати, стягувати, упаковувати, ухвалювати, забезпечувати, розмитнювати, стабілізувати, розвивати, порушувати, клопотати, доставляти, купувати, реалізувати.

Завдання 14. Прочитайте видові пари дієслів і віддієслівні іменники. Визначте, що вони позначають: процес чи результат дії?

1. Сполучати – з'єднати – з'єднання.
2. Розставляти – розставити – розстановка.
3. Організовувати – організувати – організація.
4. Розпоряджатися – розпорядитися – розпорядження.
5. Привласнювати – привласнити – привласнення.
6. Виникати – виникнути – виникнення.

Своєрідно представлені в науковій мові відмінкові форми іменників. Більшість іменників уживаються в родовому відмінку, утворюючи своєрідний "ланцюжок" і віддієслівні іменники. Наприклад:

вивчення – вивчати; подолання – подолати; зміна – змінювати; відтворення – відтворювати; проведення – проводити.

Завдання 15. Чи представлений у наведених реченнях "ланцюжок", про який вказано вище.

1. Закон вартості – це об'єктивний закон, що регулює зв'язки між товаровиробниками, розподіл і стимулювання суспільної праці в умовах товарного виробництва.

2. Економічні закони – це закони суспільних дій людей.

3. Він зобов'язаний домагатися повернення своїх витрат на створення економічних благ із прибутком.

4. Абсолютної рівноваги і пропорційності не буває, але й тривалі порушення неможливі.

5. Звернемося до розгляду процесу конкурентного ціноутворення.

Завдання 16. Із поданих слів складіть можливі "ланцюжки":

Ринок, система, захист, діти, економічний, підприємець, банк, праця, суспільство, освіта, економіка, обачливий, дилер.

Завдання 17. У текстах із економічних спеціальностей, які викладають вам на курсі, знайдіть "ланцюжки", що складаються з п'яти і більше слів. Випишіть їх.

Зверніть увагу! Особливості вживання дієслова пов'язані з його часовими формами. Більшість дієслів уживаються у формі теперішнього часу і мають позачасове значення.

Це значення є абстрактним і узагальненим. Абстрагованість і узагальненість наукової мови на морфологічному рівні виражається також пасивним станом дієслова, оскільки в ньому на перший план виходить дія, а не її автор, унаслідок чого забезпечується об'єктивність і неособова манера викладу, тобто безособовість. Наприклад, *описані, здані, підраховані, розглянуті, продумані* або *описано, здано, підраховано, розглянуто, продумано* тощо.

Завдання 18. Знайдіть у тексті дієслова і выпишіть їх. Визначте їх часові форми.

Всесвітній день комп'ютерної клавіатури займає в календарі два дні. Це 11 і 12 квітня кожного року. Такий цікавий факт пов'язаний з тим, що саме ці дні квітня є 101 та 102 днями року. Саме ці дві дати обрані світовою спільнотою ІТ, бо стандартна комп'ютерна клавіатура налічує 101 або 102 клавіші.

Сучасні клавіатури частіше налічують 104 клавіші, однак стандарт – це так звана РС\АТ клавіатура.

За останні тридцять років комп'ютерна клавіатура зробила стрімке зростання у своєму розвитку. На сьогодні існують сотні різних модифікацій клавіатур, що різняться за призначенням, функціональністю, ергономікою, дизайном та розкладками символів. Виділяють клавіатури для персональних комп'ютерів, для ноут- та нетбуків, для планшетів та смартфонів.

Також існують ергономічні клавіатури для швидкого набору, орієнтовані на такі професії: програміст, секретар, журналіст, письменник, копірайтер або рерайтер, набирач тексту. Такі клавіатури покликані оптимізувати роботу та зберегти цілими суглоби рук користувача, знизити навантаження на них.

У таких клавіатурах може бути змінена розкладка, а можуть бути передбачені "порожні" клавіші, які розмітить сам користувач з урахуванням своїх потреб. Часто змінена сама класична форма клавіатури, створені певні нахили з метою кращої ергономічності тощо. Конкретно для дизайнерських професій, наприклад, існують особливі наклейки на клавіатуру.

Варто відзначити спеціальні клавіатури для людей з обмеженими можливостями. Наприклад, клавіатура-"рукавичка" для глухих і сліпих, умовні ділянки якої відповідають за певні літери алфавіту та символи. Зовні цей пристрій мало нагадує клавіатуру. Цікава також звична для ока клавіатура, але зі збільшеним розміром клавіш, адаптована для людей із сильним тремором (тремтінням) пальців. Розроблено також програмовані клавіатури.

Цікаві та в певних ситуаціях корисні клавіатури оригінального пристрою та дизайну. Наприклад, клавіатура, яка закріплюється на зап'ясті. Або проекційна клавіатура, що являє собою оптичну проекцію на поверхню столу. Або клавіатура з дисплеєм на місці кожної кнопки –

картинка змінюється залежно від запущеної на комп'ютері програми. Позиціонуються також у продажу клавіатури для геймерів, наприклад, для фанатів популярних ігор таких, як *World of Tanks*, *DotA*, *Counter Strike*.

Клавіатури з підсвічуванням **роблять користування ними зручнішим**. Яскраві клавіатури з веселими малюнками для дітей покликані робити спілкування дитини з комп'ютером ненав'язливим. Для безшумної роботи розроблена японська сенсорна клавіатура для комп'ютера *No-Key-Keyboard*.

Клавіатури, що миються, та клавіатури з ультрафіолетовим опроміненням убережуть користувача від інфекцій. Створена навіть рожева "клавіатура для блондинок" зі спрощеними, а точніше, примітивними, але веселими підписами клавіш.

Завдання 19. Замість крапок впишіть дієслово в потрібній формі.

1. Товарна форма робочої сили ... (призводити) до появи нової категорії – найманої праці.

2. Зміст найманої праці ... (характеризуватися) специфічними умовами реалізації робочої сили через акт купівлі-продажу.

3. Кредит-нота – розрахунковий документ, який ... (містити) повідомлення про запис у кредит певної суми коштів.

4. Інакше він ... (опинитися) неконкурентоспроможним.

5. Доходи від чинників виробництва ... (привласнюватися) їх власниками.

Завдання 20. Складіть речення з дієсловами та дієприкметниками.

Розраховані, розглядають, перераховують, аналізуються, заповнені.

1.3. Синтаксис наукового стилю

Синтаксис (від грец. *syntaxis* – поєднання, складання) – це розділ науки про мову, який вивчає будову та значення словосполучень і речень.

Одиницями синтаксису є словосполучення і речення.

Речення є основною синтаксичною одиницею, оскільки воно виражає повідомлення.

Словосполучення входить у речення як його складник. За змістом і граматично речення об'єднуються в текст.

Пунктуація (від лат. *punctum* – крапка) – це розділ мовознавства, який вивчає правила вживання розділових знаків. Основне призначення пунктуації – сприяти членуванню письмової мови для полегшення її сприймання, тобто допомогти читачеві сприйняти зміст написаного.

Словосполучення – це синтаксична одиниця, яка утворюється поєднанням двох або більше повнозначних слів, одне з яких – головне, а інше – залежне. Головним у словосполученні є слово, від якого ставиться питання, залежним – яке відповідає на поставлене питання. Залежне слово уточнює і поширює значення головного.

За кількістю слів словосполучення поділяють на прості і складні.

- Прості словосполучення – це словосполучення, утворені з двох повнозначних слів.

- Складні словосполучення – це словосполучення, утворені з трьох або більше повнозначних слів.

За способами вираження головного слова словосполучення поділяють на іменні, дієслівні та прислівникові.

Іменні словосполучення можуть бути іменниковими, прикметниковими та займенниковими (залежно від того, до якої частини мови належить головне слово).

Так, у реченні *"У сучасній ринковій економіці людина виконує різноманітні людські функції"* можна вичленувати декілька словосполучень: *у сучасній економіці, у ринковій економіці, різноманітні функції, людські функції, виконує функції, але людина виконує* – головні члени цього речення.

Завдання 21. Випишіть словосполучення і вкажіть головний і залежний компоненти.

Вид капіталу, підписати документ, чинники виробництва, працювати злагоджено, теоретична школа, процес виробництва, підприємницька діяльність, господарське життя, прирівнювати до витрат, суб'єкт господарювання, економічна криза, здійснювати операції, банківська система, міжнародна торгівля, виконати вчасно.

Завдання 22. Знайдіть і выпишіть не менше десяти словосполучень. Розподіліть їх на іменні, дієслівні, прислівникові. Поставте усно запитання від головного слова до залежного.

Як відомо, напрямком у незнайомій місцевості найлегше визначити за допомогою компаса. Проте, йдучи до лісу, люди зазвичай компас не беруть, та й не в кожного він є. Надійними компасами у такому випадку є дерева.

На відкритій місцевості або великій лісовій галявині можна орієнтуватися за поодинокими деревами. Ялина, приміром, з південного боку завжди буває гіллястішою, пухнастішою. Листяні ж дерева з південного, теплішого боку мають більше гілок, і гілки ці довші, а листя густіше й зеленіше, ніж із прохолодного й тінистого північного.

Допомогти зорієнтуватися може й кора дерев. На боці, зверненому до півночі, вона товща, грубіша й темніша. У беріз із південного боку кора чиста, біла, а з північного – завжди темніша, з тріщинками, наростами, плямами.

Зрозуміло, за одним деревом одразу визначити де північ, а де південь ризиковано. Тому слід перевірити кору на декількох деревах і порівняти. У хвойному лісі кора дерев також досить промовиста.

Оглянувши сосну, ви помітите темну вертикальну смугу, що тягнеться від землі майже до самісінької вершини. І завжди ця смуга на північному боці стовбура.

Завдання 23. Утворіть від поданих дієслівних словосполучень іменні й запишіть їх. Із двома утвореними словосполученнями складіть речення.

Захищати країну, мріяти про щастя, вживати заходів, виконати доручення, розповідати про подорож, будувати місто, надавати допомогу, здійснювати розрахунки.

Завдання 24. Знайдіть у тексті і випишіть іменні словосполучення.

Будь-яке словосполучення з'являється для найменування предметів, дій, явищ, ознак, які вже пізнані глибше, а тому "не вкладається" в окреме слово. У словосполученні відображено національну специфіку мови, мислення народу.

В українській мові, наприклад, утворилися й усталилися стандартні словосполучення на позначення сприйняття чогось. Так, ми кажемо "дивитися виставу", але "слухати оперу"; "писати листа", але "малювати картину" (рос. "писать письмо" и "писать картину").

Поєднання слів у словосполучення може бути показником обізнаності людини в певній галузі.

Так, той, хто знайомий з військовою справою, до слова *менеджер* додасть означення *старший* тощо. А словосполучення *дуже важливий менеджер* свідчить про недостатню обізнаність мовця зі сферою менеджменту та маркетингу.

Тема 2

Текст як комунікативна одиниця

Текст (визначення подано відповідно до "Великого тлумачного словника сучасної української мови" (ВТССУМ) – словник, що видається ВТФ "Перун", містить близько 250 тисяч слів і словосполучень. Головний редактор – В'ячеслав Бусел) – це:

- 1) відтворена письмово або в друкованому вигляді авторська праця, документ, пам'ятка тощо;
- 2) зміст певного словесного твору;
- 3) основна частина друкарського набору без коментарів, виносок, приміток, малюнків і т. ін.;
- 4) літературний чи інший твір або його уривок для читання, аналізу тощо [с. 1436].

Завдання 25. Прочитайте декілька фрагментів, у яких подано наукове розуміння тексту. Порівняйте їх. Що в них спільного і чим вони різняться? На що звертає увагу автор, визначаючи поняття "текст", його найважливіші характеристики? Випишіть із кожного фрагмента найбільш важливі, на ваш погляд, відомості. Спробуйте скласти з них своє визначення тексту. Опишіть найважливіші ознаки тексту.

1. Текст (від лат. *textum* – тканина, зв'язок, побудова) – повідомлення, яке складається з кількох (чи багатьох) речень і має певну змістову і структурну завершеність.

2. Текст – найважливіше лінгвістичне поняття. У ньому зосереджені всі відомості про мову. Текст – це реальна одиниця спілкування. Фактично ми пишемо текстами, розмовляємо текстами.

3. Основною одиницею мови, що виражає завершене висловлювання, є не речення, а текст. В основі конкретних мовних творів – текстів лежать загальні принципи їх побудови; вони належать не до сфери мови, а до системи мови або до мовної компетенції. Текст є частиною знакової системи мови.

4. Текст є стрункою системою з особливими законами побудови і розвитку думки. Правильно побудований текст має композиційну чіткість, логіку викладу, інформативність.

5. Текст – складний об'єкт. Він складається з групи речень, пов'язаних за змістом і структурою. Сміслову цілісність тексту забезпечують його тема й основна думка.

2.1. Основні ознаки тексту

1. *Тематична єдність тексту.* Вона виражається в тому, що всі елементи тексту прямо або опосередковано пов'язані з предметом мови (з темою вислову) і з комунікативною установкою – із завданням і основною думкою вислову.

2. *Наявність у тексті взаємозумовлених частин.* У тексті, залежно від його величини, можна виділити розділи, параграфи. Кожна з названих частин, що має особливу тему, зберігає смислову самостійність і закінченість поза текстом.

3. *Складне синтаксичне ціле (ССЦ).* Це поєднання декількох речень, об'єднаних за змістом і синтаксично.

У складному синтаксичному цілому речення не рівноцінні: одне з них виражає найважливішу інформацію, а інші – уточнюють, поглиблюють, конкретизують її. Складне синтаксичне ціле найчастіше збігається з абзацом, хоч може складатися і з кількох абзаців.

У ССЦ виділяються три структурно-смислові частини: *вступна* (зачин), *основна* (головна розробка теми), *висновок* (кінцева частина). Ці частини тексту співвіднесені одна з одною, оскільки в кожній з них розкривається частина теми, підтема або мікротема.

4. *Способи зв'язку між реченнями.* Це паралельний і ланцюговий зв'язки.

5. *Абзац і ССЦ.* Абзац – частина тексту, композиційно найменша, означена відступом на початку першого рядка і, як правило, не заповненим до кінця останнім рядком.

Завдання 26. Чим відрізняється речення від тексту? Що таке текст?

Завдання 27. Назвіть основні ознаки тексту. Як визначити тему й основну думку тексту?

Завдання 28. Прочитайте тексти. Визначте тему й основну думку висловлювання. Які типи мовлення поєднані в ньому? Підтвердіть свої думки прикладами з тексту. Доберіть заголовки до кожного тексту.

Текст 1. В історичних і краєзнавчих музеях України зберігається багато прикрас, предметів розкоші та домашнього вжитку, які відображають побут і художні смаки стародавніх слов'ян – від початку заселення території України до утворення Київської Русі.

Розвиток українського народного мистецтва поділяють на три основні етапи. У перший період (XIV – перша половина XVI ст.) відчувається вплив давньоруських традицій, а другий (друга половина XVI – перша половина XVII ст.) характеризується розквітом ремесел і заснуванням ремісницьких цехів. На цих етапах декоративно-ужиткове мистецтво було селянським та родинним.

Речі виготовляли для домашнього вжитку. Третій період (друга половина XVII – XX ст.) – час найвищого розквіту художніх промислів. Саме тоді було створено найвидатніші пам'ятки декоративно-ужиткового мистецтва.

Серед багатьох видів народного мистецтва значне місце належить різьбярству. Різьблення по дереву було поширене в усій Україні, особливо в лісовій смузі. Ним прикрашали найважливіші деталі житла: різні дерев'яні півні сиділи на дахах, квіти оплітали одвірки й вікна. Різьбленими були й полиці-мисники. Особливо вражала багатством різьблених прикрас народна архітектура карпатських сіл. Гуцульські майстри використовували геометричні орнаменти, на лемківських витворах оживали виноградне, дубове й калинове листя, квіти соняшника.

Текст 2. Кераміка – один із давніх видів декоративно-ужиткового мистецтва України. Археологічні розкопки свідчать, що гончарний посуд на території України виготовлявся ще в період неоліту. У давньому Києві в X – XII ст. працювали талановиті гончарі, що створювали поливну кераміку й керамічні вироби, прикрашені кольоровими емалями. Створенню й розвитку гончарних промислів сприяла велика кількість місцевих глин.

Перший фаянсовий завод в Україні створено в 1799 році у Міжгір'ї під Києвом. Згодом фаянсові вироби почали виготовляти у Будах. У XIX столітті відкриваються приватні порцелянові заводи в Чернігівській губернії, де виготовляють з місцевого каоліну вироби, прикрашені ліпленням та живописом.

Косівські виробничо-художні майстерні (Івано-Франківська область) Художнього фонду України виробляють кухонний посуд. Для прикрас інтер'єру гуцульські майстри випускають панно й анімалістичну скульптуру. У місті Косів виготовляють кахель для печей, розписаний гуцульським орнаментом. Матеріалом для майолікових виробів є місцева червона глина. Для оздоблення використовують ангоби і глазури.

Текст 3. Початок скловиробництва на українських землях припадає на X століття. У цей час основною продукцією скловарних майстерень були браслети, намиста та персні, які виготовляли способом ліплення, витягування, розкачування.

Найбільш поширеним виробництво скла і виробів з нього стало на Чернігівщині (у XVIII ст. тут працювало понад 120 скловарних майстерень), Київщині, Волині, де були для цього всі необхідні матеріали – кварцовий пісок, вапно, крейда, деревина і запаси води. Ремісники-склярі виготовляли різні сорти "простого", зеленого, синього скла, а також кришталь, віконне й лампове скло, свічники, люстри, кухонний та горілчаний посуд (пляшки, баклажки, штофи, чарки, склянки). Стародавній український фігурний посуд, для якого насамперед важлива його ужиткова роль, не має аналогів у світі.

Із XVII ст. складуви прикрашали свої вироби густим декором (скляними джгутами, стрічками, бризками), розмальовували емалями та золотом. У наш час раз на три роки Міжнародний симпозіум гутного скла, що відбувається у Львові, відзначає найкращих майстрів, серед яких чимало українців.

Завдання 29. Прочитайте текст. Про що розповідається в кожному реченні? Що в них спільного? Чи пов'язані вони між собою? Чи можна дібрати заголовок?

Протягом майже всієї історії свого існування людина використовує в їжу смачне пташине м'ясо і яйця, збирає пух і пір'я, з якого виготовляє теплі та м'які речі.

Тіла найпростіших багатоклітинних тварин нагадують посудину, стінки якої складаються лише з двох шарів клітин.

Корали – окраса прибережних вод морів та океанів.

У Чорному морі живе декілька видів раків-самітників.

Хребетні опанували різні середовища проживання, тому мають певні відмінності в будові та в процесах життєдіяльності.

Тваринний світ постійно перебуває під впливом людської діяльності.

Завдання 30. Прочитайте текст. Поділіть на абзаци. Визначте складні синтаксичні цілі. Аргументуйте свою думку, назвавши їх ознаки.

Аудит виник на основі розвитку і становлення ринкових відносин, і покликаний захищати інтереси власника за будь-яких форм власності. Слово аудит походить від латинського "audio", що означає "слухати".

За історіографічними джерелами фінансовий контроль має багатовіковий період розвитку. Розвиток контролю господарської діяльності пов'язаний із виникнення обліку в державах Стародавнього світу, розташованих у долинах річок Ніл, Тигр і Євфрат, де облік вели на глиняних плитках, папірусі, а в подальшому – на папері.

У Стародавньому Римі метою обліку був в основному контроль господарської діяльності, сплата податків. Було створено складний апарат ревізорів і контролерів, і все ж факти шахрайства, ухилення від сплати податків були не одинокі. Облік мав запобігати збиткам, які виникали внаслідок шахрайства або невміння вести господарство.

Поштовхом для становлення аудиту став розвиток ринкової економіки. У Великобританії він супроводжувався масовим розоренням людей, які, піддаючись рекламі про обіцяні високі дивіденди та швидке збагачення, вкладали свої кошти у збиткові підприємства та інші сумнівні компанії, і ті відбирали в них усе. Один із відомих юристів того часу писав, що акціонерні товариства розорили людей більше, ніж усі війни, разом узяті. Тоді група досвідчених бухгалтерів створила в Шотландії професійне об'єднання, сповістила всіх зацікавлених осіб про те, що вони можуть перевіряти фінансові звіти з метою підтвердження їх вірогідності, виявлення обману, шахрайства і цим підтверджувати і застерігати людей від хибних рішень.

2.2. Зв'язність наукового тексту

Текстові притаманні такі ознаки:

зв'язність;

цілісність;

авторська мета;

інформативність;

ситуативність (зв'язність з контекстом);

наявність смислових частин та єдність їх;

особистісне ставлення;

розгорнутість;

послідовність;

завершеність;

динамізм зображуваного.

Серед названих ознак найважливішими є зв'язність і цілісність.

Зв'язність – властивість, що характеризує особливості поєднання всередині тексту його елементів.

Цілісність – властивість, пов'язана зі смисловою єдністю. Текст може бути зв'язний, але не цілісний і, навпаки, цілісний, але незв'язний.

Зв'язність наукового тексту відображає основну стильову межу наукової мови – логічність викладу, яка досягається широким використанням показників смислового зв'язку між реченнями. Ці зв'язки мають різний характер, відповідно до чого виокремлюють три аспекти зв'язності – змістовний, логічний, композиційний.

1. *Змістовна зв'язність* забезпечує перенесення частини змісту з попереднього речення в подальше, чим забезпечує розгортання тексту.

2. *Логічна зв'язність* забезпечується встановленням смислових зв'язків між реченнями.

3. *Композиційна зв'язність* найбільш характерна для наукового тексту, особливо для тексту-міркування. Саме засоби композиційної зв'язності представляють зміст тексту як результат наукового творчого мислення. Вони передають хід думок автора, акцентують найбільш важливі частини висловлюваного матеріалу, відображають зв'язок поданої інформації з подальшою і попередньою, показують ступінь її достовірності і відіграють роль так званих активізаторів уваги читачів: *з'ясуємо, що таке; розглянемо; перейдемо до наступної; точно не встановлено тощо.*

Завдання 31. Прочитайте тексти й визначте, який з них є зв'язний, але нецілісний, а який незв'язний, але цілісний.

Текст 1. Підприємництво є рушійною силою ринкової економіки. У розвинених індустріальних країнах Заходу велику роль відіграє менеджмент. Підприємництво передбачає дослідження і використання нових можливостей, а саме нових ринків, товарів, видів послуг, виробничих технологій, нових організацій. Підприємець передає ідеї, що виникають у нього, іншим людям, своїм співробітникам. Він ухвалює рішення і несе за них відповідальність.

Текст 2. Керівника прийнято називати менеджером, оскільки менеджмент можна визначити як управління й координацію операцій, які повинні бути реалізовані для досягнення мети, поставленої перед підприємством, і отримання прибутку. У культурі розвинених країн

поняття "менеджмент" дуже часто межує з поняттям "бізнес". Бізнес – це діяльність, спрямована на отримання прибутку шляхом створення і реалізації певної продукції або послуг. "Управління бізнесом" – це управління комерційними, господарськими організаціями.

Завдання 32. Прочитайте фрагменти. Чи можна їх вважати текстами? Аргументуйте свою думку. Запишіть свої аргументи як ознаки тексту.

1. Домашнє господарство – це економічна одиниця, що функціонує в споживчій сфері економіки, може складатися з одного або декількох осіб. Воно забезпечує виробництво і відтворення людського капіталу, самостійно приймає рішення, є власником і постачальником якого-небудь чинника виробництва в ринковій економіці.

2. У сучасних умовах ринкова система з саморегульованої перетворилася на регульовану. Основних суб'єктів ринкової економіки прийнято розподіляти на чотири основні групи: домашні господарства, підприємства, банки, держава. Перша необхідна умова виникнення товарного виробництва пов'язана з суспільним розподілом праці.

Завдання 33. Прочитайте тексти. Визначте, як здійснюється в них змістовна зв'язність.

1. Для виробництва продуктів і послуг потрібні ресурси. Ресурси, які беруть участь у виробництві продуктів і послуг, називаються чинниками виробництва. До них відносять природні, людські і капітальні (грошові) ресурси. Але часто, коли мова йде про чинники виробництва, економісти використовують інші терміни.

Наприклад, використовують термін "земля", коли йдеться про природні ресурси, термін "праця", коли говорять про людські ресурси, термін "капітал", коли мають на увазі грошові ресурси.

2. Вирішення проблеми макроекономічної рівноваги передбачає науково обґрунтований вибір, що влаштовує всіх у суспільстві, спосіб використання обмежених виробничих ресурсів для створення різних товарів і їх збалансований розподіл між різними членами суспільства. Збалансованість означає тут досягнення сукупної пропорційності.

Завдання 34. Розмістіть речення в логічній послідовності так, щоб вони склали текст.

1. Світова економічна криза 1929 – 1933 рр. започаткувала монометалізм.

2. Це була епоха біметалізму.

3. Спочатку роль грошей виконували два метали: золото і срібло.
4. При монометалізмі як грошовий матеріал почали використовувати лише один метал – золото.
5. Почалося формування системи нерозмінних кредитних грошей.
6. Її відмінні риси: панівне становище кредитових грошей, демонетаризація золота та ін.

Завдання 35. Розмістіть абзаци в логічній послідовності. Складіть із них текст.

1. Якщо продукт призначається для продажу, то, природно, його власник підраховує, які витрати потрібні для його виробництва. Обмінюючи свій товар, товаровиробник бере до уваги трудову еквівалентність та вартість. Отже, вартість – це упередметнена в товарі суспільна праця. Вона не має ні фізичних, ні хімічних властивостей, її не можна виявити лабораторними випробуваннями. Виявляється вона в процесі обміну, коли одна споживча вартість прирівнюється до іншої споживчої вартості. Прирівнювання відбувається в певних пропорціях, що відповідають вартості товару.

2. Суспільна споживча вартість товару полягає в тому, що вона задовольняє потребу в предметах споживання або в засобах виробництва не самого виробника, а інших членів суспільства, які не виробляють цей продукт.

3. Дві властивості товару зумовлені подвійним характером праці. Він – конкретна праця, що витрачається в певній корисній формі, що характеризується визначеними навиками, вміннями, знаннями. Як такий, він створює споживчу вартість (пальто, хліб тощо). Конкретним характером відрізняється один вид праці від іншого. Але у всякого виду праці є щось загальне, а саме – він згусток енергії (розумової, фізичної). І якщо відійти від конкретної форми праці і поглянути на нього з фізіологічного боку, як на згусток енергії, то виявляється абстрактний характер праці. Він створює вартість. Абстрактна праця – це загальнолюдська праця, суспільний характер якої виявляється в процесі товарного обміну.

4. Найпоширенішим економічним явищем у ринковому господарстві є товар. Без товару немає ринку. Товар – продукт праці, вироблений для обміну шляхом купівлі-продажу.

2.4. Функціонально-сміслові типи тексту

Ви вже знаєте, що текст – це речення, що пов'язані між собою за змістом. Учені виокремлюють три види текстів: текст-розповідь, текст-опис, текст-роздум.

Текст-розповідь – це зв'язний текст, у якому повідомляється про якісь події.

До такого тексту можна поставити запитання "Що відбулося?".

Текст-розповідь розкриває тісно пов'язані між собою події, явища, дії, які відбувалися в минулому або відбуваються в теперішньому часі. Цей тип тексту представляє світ у подіях і діях.

Наприклад: *В осінні дні більшість птахів стає мандрівниками. Вони летять у теплі краї – у вирій. Летять вони без компаса, але ніколи не збиваються зі шляху. Ці перельоти тривають уже тисячі років.*

Текст-опис – це зв'язний текст, який дає словесне зображення основних ознак предмета, явища, особи.

До такого тексту можна поставити запитання "Який предмет?".

Опис розкриває ознаки предмета, його тимчасові характеристики чи постійні властивості, якості, стани. Найчастіше опис – це картина, що не описує події.

Наприклад: *Настала зима. Зимове сонце мало гріє. Сонячні дні бувають дуже рідко. Низьке сіре небо насупилося над нами. Пухнастий сніг падає на землю.*

Текст-роздум – це зв'язний текст, у якому щось доводиться або заперечується.

До такого тексту можна поставити запитання "Чому таким є?".

Текст-роздум має на меті досліджувати предмети чи явища, розкривати їхні внутрішні ознаки шляхом аргументації (пояснення). Варіантом роздуму вважають визначення і пояснення, що існують у наукових текстах, у мові масової комунікації. Часто текст-роздум складається з таких частин: основна думка, яку треба довести, обґрунтування (доведення) цієї думки за допомогою доказів і висновок.

Наприклад: *Чому пташку назвали шишкаріком? Свою назву пташка отримала від слова "шишка". У шишкаріка дзьоб, як гострі щипці. Таким дзьобом дуже зручно луцтити ялинові та соснові шишки.*

Такий поділ на типи текстів є дуже умовним. На практиці у багатьох літературних творах чи виступах ораторів ці види чергуються, додаючи мовленню розмаїтості та багатства.

Завдання 36. Прочитайте текст-розповідь і виділіть: а) початок події, б) розвиток події, в) кінець події.

У кінці XVII ст. в американському штаті Массачусетс вперше були випущені паперові гроші. Через 30 років, у 1720 р., паперові гроші з'явилися у Франції. Доки паперових грошей було небагато, вони функціонували в обігу нарівні з металевими грошима. Але, коли уряд, захопившись легким способом покриття витрат скарбниці без відповідних доходів, випустив паперових грошей удосталь, вони швидко знецінилися. Незважаючи на перші невдачі, багато країн почало випускати паперові гроші. У 60-х рр. XVIII ст. паперові гроші вперше випустили в Росії. Сьогодні вони функціонують у всіх країнах світу.

Випуск паперових грошей був зумовлений, перш за все, економічними потребами країн. З економічного погляду, паперові гроші – це номінальні знаки, символи вартості, які замінюють золоті і срібні гроші. Вони функціонують як засіб обігу і платежу. Паперові гроші вводить в обіг державна влада. Вони мають фіксований курс.

Завдання 37. До якого типу належить цей текст? Чому? Чи є тут ознаки тексту-розповіді (початок події, розвиток події, кінець події)? Доберіть до нього заголовок.

Корона (від лат. *corona* вінок, вінець) – символ королівської чи царської влади. Корони виробляли з різних дорогоцінних металів, найчастіше з золота, і прикрашалися коштовними та напівкоштовними каменями. Вони мали різну форму: шапки, вінці, обручі; увінчувалися листям, зубцями або пластинками.

Вважають, що з'явилися корони у державах Стародавнього світу – Єгипті, Вавилоні, Римі. У середньовіччі корони були дуже поширені в державах Європи.

У Московії як корону великого князя – пізніше царя – використовували шапку Мономаха, при імператорах – Велику імператорську корону.

Тепер, переважно, країнами управляють президент і парламент, а монархи носять корони лише в особливо урочистих випадках.

Залежно від титулу їх власника корони розподіляють на імператорські, королівські, княжі, герцогські, графські тощо.

Також є папська корона – тіара. Вона була замінена на митру. Папа Павло VI продав тіару Вашингтонському музею, а гроші роздав бідним.

Завдання 38. Складіть текст-розповідь про найголовнішу подію у вашому житті, використовуючи план дій.

Визначте:

1. Тему тексту.
2. Основну думку розповіді.
3. Заголовок тексту.
4. З чого можна почати розповідь?
5. Про що слід розповісти в основній частині (як розвивалася подія, який момент був найцікавішим, чим усе закінчилося)?
6. Як можна закінчити розповідь?

Кожен текст складається із взаємопов'язаних речень або абзаців, які об'єднані в єдине ціле певною темою і головною думкою. Сміслова організація тексту є ієрархією смислових частин різного ступеня складності та значущості. Способи побудови текстів відображають основні функціонально-сміслові типи мови: опис, оповідання і роздум (міркування).

2.5. Опис як функціонально-смісловий тип мови

Опис – функціонально-смісловий тип мови, у якому вказують ознаки і властивості різних предметів і явищ.

Опис як тип мови використовується у всіх функціональних стилях української літературної мови, проте ми зосередимо увагу на аналізі структури і мовних особливостей наукового опису.

Результатом наукового опису є тексти-характеристики, у яких описано специфічні властивості, ознаки якого-небудь предмета, явища, об'єкта.

Відмінними рисами цих текстів є статичність, одночасність ознак, перелічувальна інтонація.

Тексти-характеристики поділяють на такі види:

- 1) опис-характеристика;
- 2) опис-класифікація.

Розглянемо детально кожен вид тексту-характеристики.

Опис-характеристика

Структура опису-характеристики:

- 1) визначення поняття;
- 2) загальна характеристика цього поняття, тобто перерахування ознак предмета, об'єкта або явища (у широкому розумінні).

Виділяють й іншу структуру опису-характеристики:

- 1) визначення поняття;
- 2) характеристика поняття за окремими ознаками предмета, об'єкта.

Таким чином, залежно від структури, опис-характеристика поділяється на два підвиди: загальна характеристика поняття і характеристика поняття за окремими ознаками. Обсяг другого підвиду опису-характеристики набагато більший за перший.

Порівняймо:

Текст А. 1. Методологічний позитивний підхід – це підхід, який ґрунтується на філософії позитивізму, що визнає як джерело знання практики і конкретних наук, що не потребують власне методологічного обґрунтування. 2. Найбільш характерними рисами позитивізму є: феноменалізм (віддзеркалення конкретних чинників як феномену), верифікація (безпосереднє зведення наукових знань до конкретних знань), прагматизм (значущість знання залежно від вузько практичних наслідків).

Текст складається з двох речень, перше з яких – речення кваліфікації, побудоване за моделлю "це що", і що визначає поняття. У другому реченні перераховуються головні риси позитивізму. Таким чином, у цьому тексті представлено загальну характеристику поняття.

Текст Б. 1. Як наука економіка – це галузь знань, що вивчає економічну людину, її дії та інтереси. 2. Економіка покликана визначати, як максимально ефективно використовувати обмежені ресурси – природні запаси, капітали, трудові резерви. 3. Економіка охоплює набір аксіом і доказів, придатних для аналізу в будь-яких конкретних умовах. 4. Економіка принципово відмінна від точних і природничих наук: вона має справу не з окремою людиною на острові, а з членом суспільства, схильним до дії, відповідно до традицій національного менталітету, політичних інститутів і пристрастей. 5. Тому інструментарій економіста має національну специфіку.

Текст складається з п'яти речень, перше з яких – перша частина опису-характеристики. За допомогою речення кваліфікації "Як наука економіка – це галузь знань, що вивчає економічну людину, її дії та

інтереси" подано визначення поняття "економіка". У решті речень перераховано відмінні риси економіки, іншими словами, виділено окремі ознаки, на підставі яких економіку вважають самостійною наукою.

Якщо тема аналізованого тексту *Економіка*, то описувані ознаки є підтемами тексту. Вони оформляються у вигляді окремих абзаців, що розкривають тему тексту з різних боків. Наприклад, у другому реченні названо завдання економіки, у третьому – що охоплює економіка, у четвертому і п'ятому реченні – відмінність економіки від природничих наук.

Зважаючи на це, слід зробити висновок, що в тексті Б охарактеризовано поняття за окремими ознаками.

В економічних текстах можуть бути різні ознаки, на основі яких можна дати характеристику якому-небудь поняттю, предмету або явищу. Найбільш частотні з них:

- місце, роль предмета, явища;
- призначення, функції, завдання предмета, явища;
- дія, вплив одного предмета, явища на інший;
- склад, структура предмета, явища;
- відмінність одних предметів, явищ від інших.

Завдання 39. Прочитайте тексти. Визначте підвид опису-характеристики: загальна характеристика поняття або характеристика поняття за окремими ознаками. Аргументуйте відповідь.

Текст 1. Фінансова політика – це сукупність цілеспрямованих заходів, які здійснює держава та інші економічні агенти у сфері фінансів для здійснення своїх функцій і завдань. Фінансова політика є складником економічної політики і реалізується в реальному господарському житті через фінансовий механізм.

Текст 2. Інвестиційна компанія – це закритий інвестиційний фонд, який може містити засоби одного або декількох юридичних і фізичних осіб-засновників і акціонерів цього фонду, не зобов'язаний викупляти емітовані акції у своїх акціонерів, а його статутний капітал не може бути збільшений через додатковий випуск акцій або зменшений через погашення частини акцій без вирішення загальних зборів акціонерів. Компанія не має зобов'язання щоденного визначення цін на акцію і може випускати привілейовані акції.

Текст 3. Комерційний кредит – це кредит, що надається підприємствами, об'єднаннями й іншими господарськими суб'єктами один одному. Комерційний кредит надається в товарній формі через відстрочення платежу. Широкому використанню комерційного кредиту перешкоджає те, що він обмежений розмірами резервного фонду підприємства-кредитора.

Завдання 40. Складіть опис-характеристику з теми "Якою ви уявляєте свою країну в 2050 році?".

Завдання № 41. Визначте тип мовлення текстів. В якому тексті створено образ річки, передане певне ставлення, а в якому подано точну інформацію про довжину, розташування, особливості річки? Проаналізуйте науковий опис. Назвіть відмінні ознаки тексту-опису наукового стилю.

Текст 1. Дніпро – не просто велика ріка, що несе свої води територією України. Дніпро – це символ славної історії, що матеріально поєднує різні епохи, починаючи з найдавніших часів.

Народ з повагою і великою шаную ставився до свого історичного символу, це відбилося навіть у його назвах: батько – Дніпро, Славута, Славутич. Інколи цю ріку ще називають тією назвою, яка зафіксована в древніх східних літописах – Борисфен або Бористен. Бо це є нетлінна історична пам'ять, що пов'язує в єдине ціле життя українців на цій землі. В усній народній творчості зафіксовано безліч пісень, де Дніпро ніби жива особа, де оспівується його велич, краса, де він зображений грізним і нещадним до ворогів української землі. Особливо це стосується періоду козаччини.

Віднині сумну сторінку вписав Дніпро й в історичну пам'ять народу: його рідна Прип'ять стала рікою, про яку в Біблії сказано, що "згіркнуть води в ріці, і багато людей потруяться тими водами". Але споглядаючи, як мирно і тихо, але разом з тим вперто він котить води свої, доходиш думки, що і це нещастя народ переживе, переборе, залікує рани, аби й далі відродитися й жити заради майбутнього.

Текст 2. Найбільшою водною артерією України є Дніпро – третя за величиною річка Європи. Загальна довжина Дніпра становить 2 201 км, у межах України – 981 км. Річка бере початок на північному заході Росії –

на Валдайській височині, де витікає невеликим струмком. На березі Дніпра лежить багато великих міст України – Київ, Черкаси, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Херсон. Дніпро є найбільшою судноплавною річкою, основним джерелом водопостачання.

Опис-кваліфікація

У будь-якій науці класифікація займає особливе місце, оскільки на основі певних критеріїв вдається розподілити однорідні предмети, явища за класами, типами, розрядами, групами. Проте елементарне виділення груп для науки мало інформативне, виникає необхідність опису специфічних особливостей кожної групи однорідних предметів, явищ, об'єктів, тобто виявлення і перерахування відмінних рис однієї групи від інших у межах однієї класифікації. Для досягнення цієї мети слугує інший різновид тексту-характеристики – *опис-класифікація*.

Опис-класифікація складається з двох частин:

- 1) вступ, виражений реченням класифікації;
- 2) опис відмінних ознак кожної групи класифікації.

Текст 1. Усіх людей можна розподілити на три групи залежно від їх поведінки в ситуації ризику: любителі ризику, супротивники ризику і нейтралі. Любителі ризику продовжують гру навіть за несприятливих шансів. Нейтралі вступають в гру за сприятливих шансів і не вступають за несприятливих. Супротивники ризику не ризикують взагалі, навіть якщо їх шанси на виграш сприятливі.

У тексті 1 курсивом виділено речення класифікації. У решті речень чітко характеризуються відмінні ознаки людей залежно від їх поведінки в ситуації ризику.

Також опис-класифікація може складатися з трьох частин:

- 1) вступ, виражений реченням кваліфікації;
- 2) речення класифікації;
- 3) опис відмінних ознак кожної групи класифікації.

Текст 2. Виробництво – це процес дії людини з метою створення матеріальних благ і послуг, необхідних для розвитку суспільства. *Розрізняють матеріальне і нематеріальне виробництво.* Матеріальне виробництво охоплює галузі виробництва матеріальних благ і послуг, наприклад, промисловість, сільське господарство, будівництво, комунальне господарство тощо. Нематеріальне виробництво пов'язане з виробництвом або наданням нематеріальних послуг і створенням духовних цінностей, наприклад, охорона здоров'я, освіта тощо.

У тексті 2 перше речення кваліфікації, побудовано за моделлю "що є що". Наступне речення, виділене курсивом, і є реченням класифікації. У третьому і четвертому – називаються специфічні риси матеріального і нематеріального виробництва.

Завдання цього тексту не характеристика предмета, поняття або явища, а виявлення відмінностей матеріального виробництва від нематеріального.

Завдання 42. Прочитайте тексти і зверніть увагу на структуру. Спробуйте відповісти на запитання: "Чим відрізняється опис-характеристика від опису-класифікації?" Аргументуйте відповідь.

Текст 1. У міжнародній практиці аудит поділяють на внутрішній і зовнішній. Внутрішній аудит представляє незалежну службу в організації із перевірки й оцінювання результатів господарської діяльності організації на користь її адміністрації. Зовнішній аудит проводять сторонні незалежні аудитори або аудиторська фірма на договірній основі з метою об'єктивної оцінки достовірності фінансової звітності організації.

Текст 2. Економічний суб'єкт бере активну участь у господарському житті для досягнення своєї мети на основі принципу раціональності, суть якого полягає в максимізації результату за заданими засобами або в мінімізації витрат на отримання визначеного результату. За видами цілей і засобів їх досягнення економічні суб'єкти в мікроекономіці розподіляють на споживачів і виробників. Мета споживача – максимально можливе задоволення своїх потреб. Мета виробника – максимізація прибутків або іншого показника його діяльності.

Текст 3. Залежно від об'єкта дослідження розрізняють два види економічних моделей: оптимізаційні і рівноважні. За допомогою перших описується поведінка окремих економічних суб'єктів, що прагнуть до досягнення своїх цілей, а за допомогою інших – представляють результат взаємодії сукупності суб'єктів і з'ясовують умови сумісності індивідуальних цілей.

Зразок аналізу наукового опису

Пригнічена інфляція – інфляція, що відбувається в господарській системі з суворим адміністративним контролем над цінами, заробітною

платою, виробництвом як на мікро-, так і на макрорівні. Вона виявляється, перш за все, у збільшенні дефіциту в економіці, зниженні якості продукції, зміні структури асортименту, зростанні черг, тимчасових витрат на пошук необхідного товару і обсягу відкладеного попиту, посиленні розриву між цінами вільного (тіньового) ринку і державними.

Поданий текст – науковий опис.

Мета опису – загальна характеристика поняття.

Для цього опису характерне послідовне розгортання структурних компонентів і перелічувальна інтонація.

В описі наведено перелік ознак інфляції, її властивості, тому в такому тексті переважають іменникові конструкції (поєднання прикметників і іменників), наприклад: *пригнічена інфляція, тимчасові витрати, господарська система, адміністративний контроль* тощо.

У структурі тексту використано складні речення.

Завдання 43. Прочитайте тексти. Здійсніть аналіз особливостей текстів за зразком.

Текст 1. Міжнародний кредит є рухом позикового капіталу у сфері міжнародних економічних відносин. Міжнародний кредит надають у товарній або грошовій формі. Кредиторами і позичальниками є банки, приватні фірми, міжнародні та регіональні організації.

Текст 2. Фінансова діяльність – це система використання різних форм і методів фінансового забезпечення щодо функціонування підприємств та досягнення ними поставленої мети, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення його результатів.

Фінансове забезпечення управління здійснюється за такими основними напрямками: 1) фінансове прогнозування та планування; 2) аналіз та контроль підприємницької діяльності; 3) поточна фінансово-економічна робота. Фінансове прогнозування та планування є однією з найважливіших ділянок фінансової роботи підприємства. На цій стадії фінансової роботи визначається загальна потреба у грошових коштах для забезпечення нормальної виробничо-господарської діяльності та важливість одержання таких коштів.

Текст 3. Інфляція – процес зменшення вартості грошей, внаслідок якого на однакову суму грошей через деякий час можна купити менший обсяг товарів і послуг. На практиці це виражається у підвищенні цін. Нерівномірне зростання цін за товарними групами породжує нерівність норм прибутків, стимулює **відплив** ресурсів з одного сектора економіки в іншій.

Текст 4. Найбільша в світі книга знаходиться в Державній бібліотеці Німеччини. За "Книгою рекордів Гіннеса" – це гігантський атлас вагою 120 кг. Виданий він у 1661 році і має розмір 170x110 см. Перлиною слов'янської поліграфії вважають байки Крилова, надруковані 130 років тому. Ця книга трохи більша за звичайну марку. Найменша бібліотека в світі – в індійському місті Амрістарі. У ній зберігається одна книга. Найбільша у світі бібліотека – у Москві. У ній нараховується понад 36 млн книг, написаних 247 мовами народів світу. Одна з найбільших дитячих бібліотек сьогодення – бібліотека-музей ім. А. Гайдара, що розташована недалеко від Канева.

Текст 5. Мікроекономіка як наука концентрує свою увагу на поведінці найпростіших, початкових, неподільних у своїх діях економічних суб'єктах, які ухвалюють самостійні рішення і здійснюють їх у власній економічній діяльності.

Текст 6. Персидський учений візир Сахиб (жив у середині X ст.) дуже любив книги. Він мав бібліотеку, що нараховувала 117 тис. книг. Більшу частину життя візир проводив у сідлі, разом із собою в походи брав бібліотеку. Під час перевезення книг було зайнято 400 верблюдів. Цей караван був своєрідним каталогом. Верблюди завжди йшли у певному порядку.

Текст 7. Цінний папір – це документ, що виражає пов'язані з ним майнові і немайнові права, який може самостійно бути в обігу на ринку, бути об'єктом купівлі-продажу та джерелом отримання доходу. Цінні папери представлені у вигляді окремих бланків, або у формі бухгалтерських записів на рахунках спеціалізованих установ і банків. Випуск цінних паперів здійснюють різні емітенти – держава, акціонерні товариства, банки.

Текст 8. Книга – велика обсягом або важлива за змістом книжка; зшиті в одну оправу аркуші паперу з якими-небудь записами. Книги поділяють на бухгалтерські – вид облікових реєстрів із зброшурованих бухгалтерських таблиць, у яких систематично ведуть облікові записи руху матеріальних чи грошових цінностей; іпотечні – книги для реєстрації боргових зобов'язань під заставу нерухомого майна; касові – бухгалтерські книги, призначені для обліку всіх надходжень та видачі грошей; касовий журнал; книги скарг – книжки, у які записують скарги, побажання; червона книга – офіційне видання, що містить опис і стан видів тварин і рослин, які перебувають під загрозою зникнення.

Завдання 44. Використовуючи пошукові системи мережі Інтернет, знайдіть матеріали про банкноти вашої країни, опишіть їх.

Зверніть увагу! Описуючи характерні риси предмета необхідно не лише перераховувати всі ознаки, а звернути увагу спочатку на головні, потім – на другорядні ознаки.

Завдання 45. Використовуючи пошукові системи мережі Інтернет, складіть опис "гривні".

Гривня:

- 1) у Київській Русі – срібний злиток вагою близько фунта, який виконував функцію основної грошової одиниці;
- 2) мідна монета в три, а в деяких місцях – у дві з половиною копійки;
- 3) грошова одиниця Української Народної Республіки (1918–1920 рр.);
- 4) національна валюта України з 2 вересня 1996 р., дорівнює 100 коп.

2.6. Розповідь як функціонально-смісловий тип мови

Розповідь – функціонально-смісловий тип мови, призначений для зображення послідовного опису подій.

В економічних текстах розповідь зустрічається рідко, як правило, під час складання біографій відомих осіб, історій торгових і промислових компаній у курсі історії економічних учень.

Мета розповіді – повідомити співбесідникові (слухачеві) про яку-небудь подію чи розповісти про особу.

Розповідь будують за схемою:

1. Початок події.
2. Розвиток події.
3. Кінець події.

Завдання 46. Прочитайте тексти. Проаналізуйте їх структурні особливості.

Текст 1. Початок монетаристської концепції можна датувати 1956 роком, коли з'явилася фундаментальна праця "Дослідження у сфері кількісної теорії грошей". У цій праці сформульовані основні положення "новітньої кількісної теорії грошей". Фрідмен визначив новітню кількісну теорію як теорію попиту на гроші, а не теорію випуску номінальних доходів або цін. Досліджуючи макроекономічні залежності, монетаристи приділяли велику увагу мікроекономічним аспектам.

Текст 2. Власність (як економічна категорія) – це сукупність відносин між суб'єктами господарювання з приводу привласнення чинників і результатів виробництва. Місце власності в економічній системі визначається тим, що саме вона визначає: спосіб поєднання робочої сили з засобами виробництва; специфічність дії економічних законів; цілі й мотиви виробництва; характер розподілу й споживання створеного продукту; панівну систему політичної й економічної влади.

Відносини власності виявляються через її об'єкти і суб'єкти. Об'єкти власності – це все те, що можна привласнити (наприклад, засоби виробництва, нерухомість, природні ресурси, цінні папери, інтелектуальна власність, культурні та історичні цінності тощо). Суб'єкти власності – це персоніфіковані носії відносин власності (наприклад, окрема особа як носій майнових і немайнових прав і обов'язків; юридичні особи; держава в особі органів державного управління, муніципалітетів тощо).

Текст 3. Промисловість – це найбільш розвинута галузь матеріального виробництва, основа індустріалізації економіки. Вона має вирішальний вплив на розвиток продуктивних сил і є сукупністю підприємств (шахти, рудники, електростанції, фабрики), які видобувають

сировину та паливо, виробляють електроенергію, знаряддя праці для галузей національної економіки, переробляють продукцію.

Промисловість охоплює понад 20 великих галузей: електроенергетична, паливна, чорна і кольорова металургія, хімічна, нафтохімічна, машинобудівна та металообробна, лісова й деревообробна, целюлозно-паперова, будівельних матеріалів, легка, харчова тощо.

Для промисловості характерними є глибокий галузевий поділ праці й інтеграція. Разом з іншими секторами та галузями промисловість формує міжгалузеві комплекси – системи взаємопов'язаних галузей у межах певної території з метою виробництва необхідної суспільству кінцевої продукції.

Текст 4. Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (англ. *Semen Kuznets Kharkiv National University of Economics*) – один із провідних вищих навчальних закладів України, здійснює навчання студентів і наукові дослідження у напрямках економіки і підприємництва, менеджменту, інформатики й обчислювальної техніки, державного управління та ін.

Створений у 1930 р. як Харківський інженерно-економічний інститут на базі промислового факультету ХІНГ. У 1994 р. реорганізований на Харківський державний (з 2004 р. – національний) економічний університет, у 2013 р. йому присвоєно ім'я Семена Кузнеця.

Розташований у м. Харків, Україна.

Текст 5. Семен Кузнєць – американський економіст єврейського походження, лауреат Нобелівської премії з економіки (1971). Батько його поїхав до Північно-Американських Сполучених Штатів 1907 року. Родина залишилася в Україні. Семен Кузнєць навчався у реальному училищі в Харкові, згодом закінчив гімназію і вступив до Харківського комерційного інституту, де провчився з 1918 до 1921 року.

У 1920 чи 1921 році очолював сектор у відділі статистики праці Центральної ради профспілок України. У 1921 р. у збірці "Матеріали зі статистики праці в Україні" була надрукована стаття С. Кузнєця "Грошова заробітна платня робітників і службовців фабрично-заводської промисловості м. Харкова у 1920 р. ".

У 1922 році разом із молодшим братом С. Кузнєць вирушає через Польщу до США.

У 1922 – 1923 роках навчається у Колумбійському університеті, після закінчення якого отримує ступінь магістра з економіки. 1926 року отримує докторський ступінь за дослідження "Циклічні коливання: розробка й оптова торгівля у США: 1919 – 1925".

Від 1927 року Семен Кузнець очолює Комітет з економічного зростання у Національному бюро економічних досліджень.

У США С. Кузнець теж мав успішний науковий дебют. Його запросили до однієї з престижних наукових установ – Ради з досліджень у галузі соціальних наук. Молодого вченого зацікавили теоретичні проблеми циклів та коливань в економіці. Він помітив, що заокеанські колеги ігнорують, як він вважав, важливу економічну складову – ціну товару. Тому у 1930 році виходить його ґрунтовна праця "Столітня динаміка виробництва та цін".

Учений стає першопрохідцем у вивченні нової для того часу галузі економіки – досліджень національного доходу.

С. Кузнець увійшов в історію економічної науки як дослідник проблем, пов'язаних із національним доходом, економічними циклами та економічним зростанням. Він став творцем теорії будівельних циклів – коливань тривалістю у 18 – 25 років, які пов'язані з періодичним масовим оновленням житла новим поколінням. Вивчаючи особливості демографічних процесів, С. Кузнець відкрив закономірність динаміки цього явища та ряд важливих загальноекономічних закономірностей розвитку світової економіки.

Ступінь доктора отримав у Колумбійському університеті.

Президент Американської економічної асоціації в 1954 р.

Лауреат Нобелівської премії з економіки 1971 "за емпірично обґрунтоване тлумачення економічного зростання, яке призвело до нового, глибшого розуміння економічної і соціальної структури і процесу розвитку в цілому".

Учений відомий і як педагог. Працював професором Гарвардського університету, викладав у Пенсільванському університеті, університеті Джона Гопкінса, також був обраний почесним доктором багатьох американських ВНЗ, зокрема, Принстонського, Колумбійського, Пенсільванського університетів.

"Закон Кузнеця", "Великий маятник", "Гіпотеза Кузнеця" – ці та інші терміни економічної науки пов'язані з іменем С. Кузнеця.

Колишній харків'янин все життя пам'ятав про свою батьківщину: в його домі лунали українські пісні, зберігалися меморіальні речі.

Ще в Харкові майбутній Нобелівський лауреат видрукував свою першу наукову працю "Грошова заробітна плата робітників та службовців фабрично-заводської промисловості м. Харкова в 1920 р." (1921 р.).

2.7. Роздум як функціонально-смісловий тип мови

Роздум – функціонально-смісловий тип мови, у якому встановлюється причинний взаємозв'язок подій і явищ.

Аналіз економічних текстів свідчить, що для економіки тексти-роздуми не характерні. Це спостереження можна пояснити тим, що економіка – наука описова, констатувальна, не експериментальна.

Мета роздуму – переконати співрозмовника (слухача) в чомусь. Роздуму властива логічно послідовна система доказів.

Роздум будують за схемою:

1. Вступ.
2. Питання.
3. Відповідь.
4. Аргументи (доказ).
5. Висновки (підсумок).

Мовні особливості тексту-роздуму: питальні речення, вставні слова і речення.

Відмінні риси роздуму: емоційність, логічність, послідовність.

Розглянемо приклад тексту-роздуму: *1. Специфіка ринку праці багато в чому визначається особливостями того товару, який на ньому представлений. 2. Так що ж продають і купують на цьому ринку? 3. Відповідь неначе очевидна – звичайно ж, працю. 4. Але ж праця, по-перше, є функція самого працівника, витрата його фізичної і розумової енергії в процесі виробництва благ. 5. По-друге, праця невіддільна від людини як такої, вона є формою життєдіяльності особи і остільки не може бути об'єктом купівлі-продажу в політично економічно вільному суспільстві. 6. Адже економічна, отже, і політична свобода є найважливішою умовою ринкового господарства. 7. Вільна людина не може бути проданою (як це було при рабовласництві), і через це не може бути об'єктом купівлі-продажу. 8. Тому на ринку праці продається і купується не сама праця, а послуги праці, кількість і якість яких залежать від багатьох чинників: рівня професійної підготовки працівника, його кваліфікації, досвіду, сумлінності тощо.*

9. Купівля-продаж послуг праці виявляється у формі найму вільного працівника на певних умовах, що стосуються тривалості робочого дня, розмірів заробітної плати, посадових обов'язків тощо. 10. На період наймання працедавець-бізнесмен або держава купує право на використання послуг праці продавця, а не саму працю, власником якої продовжує залишатися найманий працівник. 11. Таким чином, у загальноприйнятому вислові "ринок праці" нам слід убачати категорію "ринок послуг праці". 12. Зробивши це уточнення, ми уникаємо необхідності кожного разу звертати увагу, що купують або продають послуги праці, а не саму працю.

Аналіз тексту-роздуму:

Цей текст належить до роздуму, оскільки в ньому ставиться конкретна мета – пояснити і переконати слухача в тому, що вислів "ринок праці" слід розуміти як категорію "ринок послуг праці".

Смисловим центром тексту є питальне речення (2) *Так що ж продається і купується на цьому ринку?*

У структурі тексту виділено всі частини: теза, питання, відповідь, аргументи і висновок.

Завдання 47. Проведіть міні-дослідження з теми "Скільки потрібно грошей студентові для проживання в Харкові?". Підрахуйте місячні витрати студента. Напишіть роздум на цю тему.

Завдання 48. Як ви вважаєте, хто повинен управляти сімейним бюджетом: жінка, чоловік чи разом? Аргументуйте вашу відповідь.

Використовуйте такі вставні слова та конструкції, як *ймовірно, на мій погляд, я вважаю, напевно, я думаю, на нашу думку* та ін.

Завдання 49. Проведіть міні-дослідження з теми "Скільки потрібно грошей людині для повного щастя? " Обґрунтуйте свою відповідь.

Завдання 50. Як ви вважаєте, чи може студент заощадити 50 тис. грн за один навчальний рік? Якщо відповідь позитивна, то за яких умов? Якщо відповідь негативна, тоді поясніть або доведіть вашу позицію.

Завдання 51. Прочитайте уривок з книги. Що ви думаєте про прочитане? Чи спрацьовує така практика? Чи існують талісмани, що притягують гроші? Як ви поставитеся до того, що на вашому студентському столі сидітиме жаба, яка притягує багатство? **Аргументуйте вашу відповідь. Використовуйте всі частини аналізу: теза, питання, відповідь, аргументи і висновок.**

Символи багатства. Згідно з китайською натурфілософією, південний схід управляється елементом Дерева і відповідає за зону багатства. Отже, перш за все нам потрібно ввести в цей сектор елемент Води для гарного зростання Дерева. Хай гроші течуть до вас річкою! Це можуть бути мініатюрні фонтанчики, акваріуми з живими рибками (вісім золотих і одна чорна для захисту). Тільки обов'язково потрібно стежити за чистотою води.

Брудна вода, що застоюється, приносить фінансові проблеми. Хочу застерегти – не треба заводити надмірно великий акваріум.

Вода – дуже могутня стихія, і нею треба користуватися з обережністю. Дуже велика кількість води може символічно "залити" ваше Дерево багатства.

Немає нічого більш відповідного для сектора багатства, ніж розташована там здорова рослина. Тому перевагу краще віддати рослині з круглими листочками, так званому "грошовому" дереву.

Уважно стежте за тим, щоб ваші рослини завжди були здорові і мали соковитий, квітучий вигляд. Вашим грошам потрібне зростання, а не згасання.

Завдання 52. Прочитайте тексти. Висловіть свою думку про значення культури мовлення. Як ви підвищуєте власну культуру мовлення? Які найбільш ефективні, на вашу думку, шляхи підвищення культури мовлення? Які методи підвищення власної культури мовлення ви використовуєте, а про які дізналися вперше?

Текст 1. Людина створила культуру, а культура – людину. Людина реалізується в культурі думки, культурі праці й культурі мови.

Культура – це не тільки все те, що створене руками й розумом людини, а й вироблений віками спосіб суспільної поведінки, що виражається в народних звичаях, віруваннях, у ставленні один до одного, до праці, до мови.

Належачи до певного соціуму, індивідуум зі своєю появою на світ органічно входить у вироблену його співвітчизниками культуру, стає її користувачем і носієм. Чим міцніші зв'язки людини з культурою народу, тим на більше можна сподіватися від неї як від громадянина, свідомого творця матеріальних і духовних благ, патріота й інтернаціоналіста.

Сьогодні культура і мова виявилися об'єднаними в царині духовних вартостей кожної людини і всього суспільства. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що в низькій культурі мови виявляються виразні ознаки бездуховності...

Мовна неграмотність, невміння писати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську і навпаки чомусь перестали сприйматись як плями на службовому мундирі.

Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежної думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні дієвого, справжнього патріотизму. Культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнародного спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника.

Текст 2. Культура мовлення – це система вимог, регламентацій щодо вживання мови в мовленнєвій діяльності (усній і писемній).

Належна культура мовлення – це свідчення розвинутого інтелекту і високої загальної культури особистості. Одним із завдань культури мовлення є подолання "мовних стереотипів", бо стереотипи мовлення – це стереотипи мислення.

Тільки через високу культуру мовлення проявляються невичерпний потенціал мови, гармонія її функцій.

Культура мовлення має велике національне і соціальне значення: вона забезпечує високий рівень мовленнєвого спілкування, ефективно здійснення всіх функцій мови, ошляхетнює стосунки між людьми, сприяє підвищенню загальної культури особистості та суспільства в цілому. Через культуру мовлення відбувається культивування самої мови, її вдосконалення.

Завдання 53. Підготуйте розповідь-презентацію "Діячі культури моєї країни". Про кого ви будете розповідати? Свій вибір аргументуйте.

Завдання 54. Прочитайте текст.

Економіст здійснює економічний аналіз господарської діяльності організації, розробляє заходи щодо забезпечення режиму економії, підвищення ефективності робіт, виявлення резервів, попередження втрат і непродуктивних витрат, більш раціонального використання всіх видів ресурсів. Виконує розрахунки за матеріальними, трудовими і фінансо-вими витратами, які необхідні для проведення робіт (послуг), досліджень і розробок в освоєнні нової техніки і технології.

Використовуючи всі частини аналізу тексту-роздуму (теза, питання, відповідь, аргументи і висновок), продовжте текст, звертаючи увагу на специфіку професії, її переваги й недоліки, подальше місце роботи та особистісні риси випускника цього ВНЗ.

Завдання 55. Великий педагог Сухомлинський В. О. казав: "Як музикант не може прожити дня, щоб не взяти до рук музичного інструмента, не творити і не діставати від цього насолоди, – так людина не може обійтися без книжки". Поясніть цей вислів. Без чого ви не можете обійтися кожного дня? Аргументуйте свою відповідь, роздумуючи над твердженням.

2.8. Термін і його ознаки. Термінологія як система

Термін (від лат. *terminus* – межа, кінець) – це слово або словосполучення, яке позначає поняття певної галузі знань чи діяльності людини.

Кожна галузь науки, техніки, виробництва, мистецтва має свою термінологію. Виокремлюють такі основні групи термінологічної лексики: математичну (ділене, дільник, косинус, логарифм, частка), фізичну (молекула, коливання, статика, індукція), мовознавчу (фонема, афікс, парадигма, синтаксис, метатеза), філософську (діалектика, гносеологія, абсолют, апіорі, інтенція), фінансову (банк, кредит, лізинг, дебет, баланс), музичну (октава, квінтет, акорд, гармоніка), спортивну (ферзевий гамбіт, гросмейстер, аут, тайм, сет, раунд) тощо.

Серед системи термінів кожної галузі вирізняють два складники – термінологію і терміносистему.

Термінологія – 1) розділ мовознавства, що вивчає терміни (у цьому значенні все частіше використовують слово термінознавство); 2) сукупність термінів певної мови або певної галузі.

Галузеві термінології, тобто сукупність термінів конкретних галузей, називають терміносистемами, або термінологічними системами.

Системність термінології зумовлена двома типами зв'язків, які надають сукупності термінів системного характеру:

логічними (якщо між поняттями певної галузі науки існують системні логічні зв'язки – а вони є в кожній науці, – то терміни, які називають ці поняття, мають теж бути системно пов'язаними);

мовними (хоча терміни позначають наукові поняття, вони залишаються одиницями природної людської мови, а відповідно їм властиві всі ті зв'язки, які характерні для загальноживаних слів – синонімічні, антонімічні, словотвірні, полісемічні, граматичні, родо-видові тощо).

Термінологія – це не хаотична сукупність слів, а організована на логічному й мовному рівні система спеціальних назв. Науку, що вивчає термінологію, називають термінознавством.

Незважаючи на відмінності й багатогранність сучасних галузей наукового знання і властивих їм понять, існує низка спільних ознак, які визначають суть терміна як особливої мовної одиниці.

Завдання 56. Назвіть і запишіть 10 термінів свого фаху. З'ясуйте їх значення за термінологічним або тлумачним словником.

Завдання 57. Прочитайте текст, выпишіть і запам'ятайте основні ознаки терміна.

1. Системність – кожний термін входить до певної терміносистеми, у якій має термінологічне значення, а за межами своєї терміносистеми він може мати зовсім інше значення.

2. Точність – термін повинен якнайповніше й найточніше передавати зміст поняття, яке він позначає. Неточний термін може бути джерелом непорозумінь між фахівцями.

3. Прагнення до однозначності у межах своєї терміносистеми – якщо більшість слів загальноживаної мови багатозначні, то більшість термінів – однозначні. Це зумовлено їх призначенням, але повністю усунути багатозначність (найчастіше двозначність) не вдається.

4. Наявність дефініції – кожний науковий термін має дефініцію (означення), яка чітко окреслює, обмежує його значення. Деякі термінознавці називають і такі ознаки (або вимоги) до терміна – нейтральність, відсутність емоційно-експресивного забарвлення, відсутність синонімів, інтернаціональний характер, стислість, відкритість і динамізм системи.

Завдання 58. Прочитайте текст. Складіть план та напишіть реферат на основі цього тексту.

Термінологія виконує такі основні функції: позначає наукові поняття і задовольняє потреби спілкування фахівців за умови, якщо вона є загальноприйнята, унормована, відповідає вимогам до термінів.

Кодифікація термінів – це систематизація термінів у словниках, довідниках, що орієнтують мовців на правильне їх використання.

Значення термінів зафіксовано у спеціальних словниках, довідниках. Розрізняють такі їх види: словники терміносистем, затверджені у вигляді стандартів; словники термінології (універсальні енциклопедії, галузеві енциклопедії, галузеві термінологічні словники).

Перекладні словники – найпоширеніший тип сучасних термінологічних словників. Серед двомовних термінологічних словників поряд з російсько-українськими найчастіше використовують англійсько-українські, латинсько-українські тощо, окрім того, ще укладають тримовні, значно рідше – чотири-семимовні.

Енциклопедично-довідкові словники фіксують терміни, подають пояснення наукових понять. Словникова стаття в лексикографічних працях такого типу складається з двох частин – назви поняття і його значення (дефініції).

Тлумачно-перекладні словники – це праці змішаного типу, які перекладають термін іноземною мовою (або кількома мовами) і подають його тлумачення. Цікавою лексикографічною працею, яку можна вважати певним символом нашого часу є "Тлумачно-термінологічний словник з ринкової економіки" (Харків, 1994), у якому, крім тлумачення, подано відповідники до українського терміна російською, англійською, німецькою, французькою, іспанською мовами.

Кілька років тому електронні словники перевернули свідомість лінгвістів, перекладачів, самих лексикографів та пересічних громадян, що мають справу з іноземною мовою. Електронний словник – комп'ютерна база даних, що містить особливим чином закодовані словникові статті, які дозволяють добирати потрібні слова, часто з урахуванням морфо-логічних форм і особливостей поєднання слів.

Стандартизація термінології – це вироблення термінів-еталонів, термінів-зразків, унормування термінології в межах однієї країни (якщо це національний стандарт) або в межах групи країн (якщо це міжнародний стандарт). Стандартизована термінологія обов'язкова для вживання в офіційних, наукових, ділових, виробничих текстах.

Основи стандартизації термінів було закладено у Німеччині в кінці XIX – на початку XX ст., коли виникла потреба впорядкувати нагромаджену термінологію, виявити межі галузевих термінологій, уточнити значення кожного терміна. Теоретичні основи стандартизації термінів розробив німецький вчений В. Вюстер.

В українській історії першим нормувальним термінологічним центром можна вважати Наукове товариство імені Тараса Шевченка (кінець XIX – початок XX ст.), навколо якого гуртувалися провідні термінологи того часу, до його ухвал прислухалися автори наукових праць і підручників. Згодом незаперечним авторитетом в українській термінології став Інститут української наукової мови (20-ті – початок 30-х рр.). На сьогодні в Україні стандартизація термінології стала державною справою. Від розв'язання мовних питань, зокрема термінологічних, як відомо, залежать темпи державотворчих процесів. Освіта, наука, виробництво потребує єдиної, зручної, логічної української термінології. З огляду на ці умови в Держстандарті України розроблено і схвалено урядом Концепцію державних систем стандартизації, метрології та сертифікації. У липні 1992 року спільним наказом Міносвіти та Держстандарту України створено Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології.

Найуживаніші слова-терміни наукового стилю сучасної української літературної мови та їх тлумачення

Абетка Алфавит 1. Сукупність літер, прийнятих у писемності якої-небудь мови і розміщених у певному усталеному порядку; алфавіт, азбука. 2. Книжка для початкового навчання грамоти; буквар.

Актуальний Актуальный Важливий для даного часу; який відповідає найважливішим потребам сучасності.

Апробація Апробация 1. Перевірка на практиці, в реальних умовах теоретично побудованих методів. 2. Офіційне схвалення, затвердження чого-небудь після випробування, перевірки.

Висвітлити Раскрыть Обозначить Робити відомим, пояснювати, розкривати що-небудь у деталях. // Зображуючи, показувати що-небудь, робити зрозумілим, виразним (у літературі, мистецтві).

Висновок Итог Остаточна думка про що-небудь, логічний підсумок, зроблений на основі спостережень, міркувань або розгляду певних фактів.

Виняток Исключение Відхилення від звичайного, від загального правила.

Внаслідок (унаслідок) Вследствие Уживається з указівкою на причину чого-небудь.

Впровадження (упровадження) Внедрение Уводити що-небудь у дію, у практику тощо.

Галузь Отрасль 1. Певна ділянка виробництва, науки тощо. 2. Сукупність підприємств і організацій, що характеризуються спільністю ознак виробничо-господарської діяльності.

Дефініція Дефиниция Стисле логічне визначення, яке містить найістотніші ознаки визначуваного поняття.

Доповідь Доклад 1. Прилюдне повідомлення на певну тему. // Текст такого повідомлення. 2. Усне або письмове офіційне повідомлення про що-небудь керівникові, начальникові.

Дослідження Исследование 1. Дія за знач. досліджувати, дослідити. 2. Наукова праця, в якій досліджується яке-небудь питання.

Думка Мысль Мнение 1. Те, що з'явилося внаслідок міркування, продукт мислення. // Припущення, передбачення. // Намір, замисел, задум. // Знання в якій-небудь галузі. ** На мою (його, вашу та ін.) думку – указують, кому належить думка. 2. Відображення об'єктивної дійсності в поняттях, судженнях, висновках; процес мислення. Викинути з думки. Мати на думці. 3. Те, чим заповнена свідомість.

Економіка Экономика 1. Сукупність суспільно-виробничих відносин. 2. Господарче життя, стан господарства (країни, району і т. ін.). // Структура і фінансово-матеріальний стан якої-небудь галузі господарської діяльності. // Господарська і фінансова діяльність. 3. Наукова дисципліна, що вивчає фінансово-матеріальний аспект якої-небудь галузі господарської діяльності. // Матеріали з питань цієї науки.

Завдання Задание 1. Наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа тощо. 2. Мета, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити. 3. Одиниця роботи, що визначається користувачем і виконується обчислювальною системою. 4. Одиниця роботи обчислювальної системи, що становить послідовність керівних операторів.

Звіт Отчёт 1. Письмове чи усне повідомлення офіційній особі або організації про свою роботу, виконання завдань, доручень і т. ін. 2. Докладна розповідь, інформація і т. ін. про що-небудь. ** Творчий звіт – демонстрація успіхів колективу чи окремої особи у мистецтві, літературі тощо.

Концепція Концепция 1. Система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ. 2. Ідейний задум твору.

Користувач Пользователь 1. Той, хто користується чим-небудь – майном, землею, комп'ютером тощо. 2. Програма або система, що використовують ресурси іншої системи.

Курс Курс 1. Напрямок руху, шлях (судна, літака тощо). 2. Основна настанова, напрям (у політиці). 3. Систематичний виклад основ якої-небудь науки чи її частини у вищій школі, а також підручник, що являє собою такий виклад. 4. Закінчений цикл навчання, його обсяг і час, за який цей цикл навчання відбувається. 5. Рік, ступінь навчання (у вищому і середньому спеціальному навчальному закладі). // Студенти, слухачі одного року навчання. 6. Закінчений ряд, цикл лікувальних процедур. 7. Вартість цінних паперів, яка встановлюється спеціальними державними нормативними актами. // Ціна, за яку купують або продають на біржі акції, облігації, векселі та інші цінні папери.

Наслідок Следствие 1. Те, що виходить, впливає з чого-небудь; результат. 2. Уживається для зазначення причини, що дала названі в реченні результати.

Напрямок Направление 1. Лінія руху або лінія розміщення кого-, чого-небудь. 2. Шлях діяльності, розвитку кого-, чого-небудь; спрямова-

ність якоїсь дії, явища. // Спрямованість думок, інтересів. 3. Суспільна, наукова, літературна та ін. школа, течія, угруповання.

Наука Наука 1. Одна з форм суспільної свідомості, що дає об'єктивне відображення світу; система знань про закономірності розвитку природи і суспільства та способи впливу на навколишній світ. 2. Окрема галузь цих знань. 3. Освіта, навички, знання, набуті людиною в процесі навчання, життєвого досвіду.

Недолік Недостаток 1. Недогляд, упущення, помилка та ін. у якій-небудь роботі. 2. Негативна риса, ознака та ін. кого-, чого-небудь. // Відхилення від норми; дефект.

Обладнання Оборудование 1. Сукупність механізмів, приладів, пристроїв та ін., необхідних для чого-небудь; спорядження. 2. Меблі, якими обставлено яке-небудь приміщення; обстановка.

Опис Описание 1. Дія за знач. описувати , описати. 2. Словесне зображення, словесна передача чого-небудь. 3. Список, перелік речей, паперів та ін., складений для обліку.

Освіта Образование 1. Сукупність знань, здобутих у процесі навчання. 2. Піднесення рівня знань; навчання. 3. Загальний рівень знань (у суспільстві, державі тощо). // Система навчально-виховних заходів. // Система закладів і установ, через які здійснюються ці заходи. Загальна освіта . Вища освіта.

Питання Вопрос 1. Звертання до кого-небудь, яке потребує відповіді, роз'яснення та ін. Задавати питання. Піднімати питання. Ставити питання. ** Знак питання – розділовий знак, який застосовується на письмі для вираження запитання, сумніву, вагання. 2. Положення, справа, предмет, які вимагають розв'язання, обговорення, уваги тощо. Болюче питання. Гостре питання.

Підручник Учебник Книга, певного змісту і структури, за якою вивчають навчальний предмет. Підручник з математики.

Підсумок Итог 1. Сума, одержувана внаслідок якого-небудь підрахунку. 2. Результат якої-небудь діяльності, занять тощо. Підбивати підсумки.

Список Список 1. Письмовий перелік кого-, чого-небудь. 2. Документ, який містить перелік певних відомостей. 3. Рукописна копія чого-небудь.

Стиль Стиль Сукупність особливостей у побудові мови, манера словесного викладу.

Суперечність Противоречие 1. Становище, за якого що-небудь одне виключає інше, несумісне з ним або протилежне йому; невідповідність чого-небудь чомусь; протиріччя. 2. Протилежність інтересів.

Теза Тезис 1. Положення, висловлене в книжці, доповіді, статті тощо, правдивість якого треба довести. 2. Вихідне положення, що вимагає доведення.

Термін Термин Слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, суспільного життя тощо.

Теорія Теория 1. Логічне узагальнення досвіду, суспільної практики, яке ґрунтується на глибокому проникненні в суть досліджуваного явища та розкриває його закономірності. 2. Учення про певну сукупність явищ, галузь знань, створене на підставі такого узагальнення.

Рекомендована література

1. Дудик П. С. Стилїстика української мови : навч. посїб. / П. С. Дудик. – К. : Вид. центр "Академія", 2005. – 368 с.
2. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: структура наукового тексту / А, П, Коваль. – К. : Вид. КДУ, 1970. – 306 с.
3. Культура української мови: довідник / за ред. В. М. Русанівського. – К. : Либїдь, 1990. – 304 с.
4. Пономарів О. Культура слова: Мовностилїстичні поради : навч. посїб. / О. Пономарів. – К. : Либїдь, 1999. – 240 с.
5. Пономарів О. Стилїстика сучасної української мови : підручник / О. Пономарів. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Тернопіль : Навчальна книга. – Богдан, 2000. – 248 с.
6. Практичний курс з української мови для студентів-їноземців : навч. посїб. / Г. Г. Гайдамака, Л. С. Данкіна, О. С. Черемська. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2005. – 194 с.
7. Професійна мова економіста / О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака, В. Ф. Жовтобрюх та ін. – Х. : ІНЖЕК, 2005. – 288 с.
8. Професійно орієнтовані тексти для студентів-їноземців денної форми навчання / укл. Г. Г. Гайдамака, І. Ю. Підгородецька. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 72 с.
9. Російсько-український розмовник для їноземних студентів усіх форм підготовки / укл. О. С. Черемська, І. М. Шелепкова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 64 с.
10. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; Інститут української мови. – 6-е вид., стереотип. – К. : Наук. думка, 1997. – 240 с.
11. Черемська О. С. Українська мова (за професійним спрямуванням): навч. посїб. / О. С. Черемська, Г. Г. Гайдамака, В. Ф. Жовтобрюх. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 224 с.

Словники

12. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпїнь : ВТФ "Перун", 2004. – 1440 с.
13. Головащук С. І. Російсько-український словник сталих слово-сполучень / С. І. Головащук. – К. : Наук. думка, – 2001. – 638 с.

14. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т.1 / за ред. С. В. Мочерного. – К. : Академія; Тернопіль : Акад. нар. госп-ва, 2000. – 728 с.
15. Караванський С. Російсько-український словник складної лексики / С. Караванський. – К. : Вид. центр "Академія", 1998. – 712 с.
16. Російсько-український словник сталих виразів. / І. О. Вирган, М. М. Пилинська. – Х. : Прапор, 2000. – 864 с.
17. Словник-довідник з культури мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська та ін. – Львів : Фенікс, 1996. – 208 с.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Тексти та завдання
з наукового стилю мови
з навчальної дисципліни
"УКРАЇНСЬКА МОВА
(за професійним спрямуванням)"
для іноземних студентів
усіх напрямів підготовки
всіх форм навчання**

Укладачі: **Черемська Ольга Степанівна**
Шелепкина Інна Миколаївна

Відповідальний за випуск *Черемська О. С.*

Редактор *Міхно В. В.*

Коректор *Маркова Т. А.*

План 2015 р. Поз. № 29.

Підп. до друку 23.10.2015 р. Формат 60x90 1/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 3,5. Обл.-вид. арк. 4,38. Тираж 70 пр. Зам. № 184.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Леніна, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*